

VÝVOJ ŽENIJNÍHO VOJSKA ČESKOSLOVENSKÉ LIDOVÉ ARMÁDY

Generál-major Hynek Žalio

Význam ženijního vojska ve Veliké vlastenecké válce

Průběh a zkušenosti z Veliké vlastenecké války plně ocenily význam ženijního vojska a ženijního zabezpečení operací. Veliká vlastenecká válka naplnila bojovou činností ženijních vojsk mnoha úkoly spojenými přímo s bojem, často i bojem samým vedenými ženijními vojsky do značné míry samostatně.

Při plánování všech operací byly kladeny ženijnímu vojsku důležité úkoly, jejichž splnění mělo rozhodující význam pro úspěšné zahájení, rozvinutí, průběh nebo zakončení celé operace.

Význam ženijního vojska a nutnost ženijního výcviku u všech druhů vojsk potvrzuje i to, že jako výsledek bojových zkušeností Sovětské armády bylo ženijní vojsko zbaveno části jednoduchých ženijních úkolů, které byly svěřeny ostatním pozemním zbraním. Stalo se tak proto, že ženijní vojsko samo nemohlo zvládnout množství úkolů, které se objevily již na začátku války a ještě více v jejím dalším průběhu. Zvětšila se jak důležitost, tak i početnost ženijního vojska.

Rozsáhlost a různorodost prací prováděných ženijním vojskem při zabezpečování bojové činnosti ostatních druhů vojsk si vynutila i velké organizační změny a vytvoření nových speciálních. Byly organizovány speciální útvary a jednotky pontonové, mostní, zatarasovací, průzkumné, hydrotechnické, maskovací, technické, elektrotechnické a stavební.

Různorodost a rozsáhlost úkolů ženijního zabezpečení vynutila si také pečlivé plánování ženijního zabezpečení bojové činnosti vojsk ve všech údobích boje s hlediska správného a hospodárního rozdělení ženijních jednotek, ženijního materiálu a rozplánování ženijních prací na ostatní druhy vojsk.

Hromadné použití tanků ve Veliké vlastenecké válce přimělo obránce k tomu, aby zvýšenou měrou zesiloval protitankovou obranu s použitím protitankových min a ničením tanků v boji z blízka pomocí trhavin. Obránce se snažil zpomalovat i postup pěchoty a dělostřelectva, způsoboval jim ztráty a demoralisoval je hromadným používáním min a nástrah kladených jak na cestách, tak i v ostatním terénu a v osadách. Důležitost těchto opatření a význam ženijního zabezpečení obrany potvrzují zkušenosti z obranných bojů r. 1943 u Kurska. Tam bylo na 1 km fronty položeno 1180 až 1800 protitankových a 843 protipěchotních min. Dále na 1 km bylo zřízeno 1 až 1,5 km protitankových zátarasů a 1,78 km protipěchotních zátarasů, na směrech hlavních úderů hustota zaminování byla ještě větší — 2000 protitankových a 1800 protipěchotních min na 1 km. Více než 800 fašistických tanků bylo vyraženo nájezdem na miny položené sovětskými ženísty.

V této bitvě velmi důležitou úlohu plnily pohyblivé odřady zatarasovací ve složení ženijní čety, roty, někdy i praporu. Tyto pohyblivé

odřady zatarasovací položily v době fašistického útoku 35 000 protitankových a 4000 různých protipěchotních min a fugasů. Na těchto zatarasech bylo zničeno nebo poškozeno 400 tanků a zabito 4000 fašistických vojáků. V této akci se vyznamenala jedna gardová ženijní brigáda, která v době od 5. do 9. července 1943 připravila na důležitých směrech řadu minových polí a elektrických překážek; kromě toho organizovala pohyblivé odřady zatarasovací, které během 5 dnů poškodily 115 tanků.

Vedení obranných operací na značně široké frontě si vyžádalo časté a rychlé přeskupování sil do ohroženého prostoru jak podél fronty, tak i do hloubky týlu, a proto bylo třeba zajistit dostatečný počet výkonných komunikací.

K zabezpečení pohybu pěchoty, tanků a dělostřelectva se projevila nutnost upravit cesty terénem, v němž nepřítel zanechal množství nástrah a minových polí. Bylo třeba zřizovat přechody přes přirozené překážky, obnovit zničené komunikace a mosty.

Zdar útočné operace závisel do značné míry i na utajení příprav a na klamání nepřítele. Bylo prováděno ve velkém rozsahu operační maskování, při němž se ženijní útvary a jednotky účastnily budováním klamných staveb a masek velkého rozsahu.

Vzhledem k rozsáhlosti prací plnila řadu úkolů ženijního zabezpečení vojska sama; ženijnímu vojsku byly svěřovány jen úkoly vyžadující zvláštní speciálnosti, odbornosti, speciální výzbroje a mechanizačních prostředků. Ve Veliké vlastenecké válce dochází k velikému rozmachu ženijní techniky, zejména prostředků zatarasovacích, prostředků odminovacích, strojů na opracování dřeva, pracovních zemních strojů a elektrotechniky.

Z ženijního vojska, které dříve bylo výhradně technickou zbraní, stala se bojová technická zbraň, bez níž se neobešla žádná bojová akce.

S hrdostí možno říci, že to byla právě sovětská vojenská věda, která dala ženijnímu vojsku pravý význam a umožnila jeho plné rozvinutí a uplatnění. V krutých bojích se zákeřným nepřítelem, jakým byla německo-fašistická vojska, vyrostli sovětské ženisty na mistry své zbraně jak v obraně, tak zejména v útoku, kdy nebylo překážek, které by nebyly zdolány. Jsou v dobré paměti násilné přechody přes široké řeky, provedené v nejkratší době, udivující celý svět, dobytí velkých měst, která nepřítel úporně bránil, prolomení silně opevněných pásem, jejichž dobývání se neobešlo bez boje zblízka a ničení trhavinami.

Budování a činnost čs. ženijních jednotek za Veliké vlastenecké války

Bylo velkým štěstím pro další vývoj naší československé lidové armády, že se spolu se sovětskými ženisty mohli zúčastnit úspěšných bojů s nenáviděnými fašisty také českoslovenští ženisté.

Pevný základ ženijních jednotek československé lidové armády byl položen v Sovětském svazu v letech Veliké vlastenecké války při organizování 1. československé samostatné brigády. Sovětské velení, které nezištně pomáhalo našim jednotkám v jejich organizování, odevzdalo příslušníkům našich jednotek všechny své bojové zkušenosti. A proto při formování 1. československé brigády nebyla opominuta otázka důležitosti ženijního vojska a byla organizována ženijní rota. Vzhledem k na-

stávajícím bojovým úkolům dochází i k určité specialisaci při výcviku, a to tak, že 1. a 2. ženijní četa prováděla výcvik s hlavním zaměřením na opevňovací práce, minování, odminování, stavbu cest a maskování. Třetí četa prováděla bojovou přípravu s hlavním zaměřením na výcvik na vodě.

Tato příprava a organizace výcviku se ukázala velmi správnou, neboť ženijní rota 1. československé brigády plnila všechny ženijní úkoly.

Současně s reorganizací 1. československé brigády na 1. československý armádní sbor v Sovětském svazu dochází i k rozšíření počtu ženijních jednotek. U sboru je organisován sborový ženijní prapor a stavební a silniční prapor, u 1. a 3. brigády taktéž ženijní prapor a u 2. paradestantní brigády a tankové brigády ženijní rota. Ženijní jednotky 1. československého armádního sboru, jak bylo potvrzeno pozdějšími boji, zvláště při zdolávání karpatského pohoří, měly velmi důležitou úlohu, zvláště při odstraňování nepřátelských zátarasů.

Ženijní jednotky 1. čs. armádního sboru plnily všechny ženijní úkoly, které byly prováděny v průběhu druhé světové války. Největší úkol záležel v odstraňování minových zátarasů, hlavně na území východního Slovenska. Zaminování bylo prováděno zálužnými způsoby. Svědčí o tom desítky vojáků 1. čs. armádního sboru a civilního obyvatelstva, které zahynuly na minových polích. Nebylo nikterak lehké s prořídými početními stavy ženijních jednotek provádět odminování na východním Slovensku. Jen v prostoru Mirola bylo na příklad zvednuto okolo 2000 min. Rozminování prostoru Velké Bukovce pro umístění štábu sboru a části sborových útvarů trvalo 2 dny. Zvláštní zmínky si zaslouží další ženijní úkol — úprava a udržování cest a stavba mostů. O namáhavosti těchto prací svědčí činnost našich a sovětských ženistů při úpravě cesty Barvínek, Krajná Porubka. Kromě odminování vyžádala si tato cesta nekonečné úpravy a udržování a přesto provoz na ní byl udržován s vypětím všech sil. Naši ženisté spolu se sovětskými tam budovali povalovou cestu za velmi těžkých podmínek. Na některých místech bylo uloženo 4 až 5 vrstev kulatin na sobě, a přece těžší vozidla zapadala v tekoucím blátě. Pro provoz bylo nutno neustále udržovat službu ženijních jednotek s traktory, které vyprošťovaly zapadlá vozidla a opravovaly nejhorší úseky cest. Neméně důležitým úkolem ženistů byla obnova zničených mostů. Tak na jih od Dukly byl postaven 1. rotou sborového ženijního praporu most dlouhý 17 m v době pěti hodin. U Kralovan byl postaven 135. ženijním praporem most přes řeku Váh. Most byl stavěn v maximálním tempu po celou noc a stavba byla dokončena ráno. Rychlá práce ženistů umožnila rychlý přesun ostatním jednotkám sboru.

Pro udržení dobytých čar mělo nemalý význam zaminování a ničení, doplněné manévrem zátarasy. V bojích o Liptovský Mikuláš byly organisovány čtyři pohyblivé odřady zatarasovací, u každé brigády po jednom, v síle ženijní čety s 200 protitankovými minami, na stupni sboru byly organisovány dva pohyblivé odřady zatarasovací v celkové síle jedné ženijní roty bez jedné čety s 1300 protitankovými minami.

Z těchto několika příkladů činnosti ženijních jednotek vyniká jasně důležitost ženijního zabezpečení činnosti prvního čs. armádního sboru. Ženijní jednotky a útvary je prováděly v těsné součinnosti s ostatními druhy vojsk a jejich vzájemná spolupráce měla zasloužený úspěch. Zvláš-

tě boj v horách (dukelská operace) dokazuje, jaký význam má ženijní zabezpečení bojové činnosti. Ženijní jednotky odstraňovaly miny a nástrahy, upravovaly komunikace, prováděly stavbu VS a VP, udržovaly přepravy, prováděly manévry záatarasy, stavěly klamné stavby a touto svou bojovou činností nemalou měrou přispěly k úspěšné bojové činnosti 1. čs. armádního sboru v Sovětském svazu.

Ženijní vojsko československé lidové armády po roce 1945

Po květnu 1945 bylo ženijní vojsko budováno jako součást nové lidové armády. Mělo k tomu dobré předpoklady vzhledem ke zkušenostem, které přinesli příslušníci ženijních jednotek 1. čs. armádního sboru v SSSR, a k širokým možnostem čerpat z nepřeberných zkušeností a bojových úspěchů slavných ženistů sovětských.

Úkol nebyl však tak snadný a samozřejmý, jak se z počátku zdálo. Buržoasie, zbavená moci, neustávala vyvíjet nepřátelskou činnost směřující k tomu, aby za pomoci kapitalistických mocností na Západě zvrátila vývoj a cestu naší vlasti k socialismu. Činila vše možné, aby ustanovení Košického vládního programu, že nová armáda má být budována podle sovětského vzoru, nemohlo být uskutečněno. Do armády, i na významná místa v ženijním vojsku byli prosazováni funkcionáři, kteří neměli kladný poměr k lidově demokratickému zřízení a k Sovětskému svazu. Činnost těchto důstojníků se projevovala nepříznivě a brzdila rychlý růst a rozvoj moderního ženijního vojska. Na oko hovořili o našem velkém spojení, Sovětském svazu; hovořili i o našem vzoru, Sovětské armádě, ve skutečnosti však nevynechali jediné příležitosti vynášet a zdůrazňovat západní vzory, armádu americkou, anglickou a předmnichovskou, jejich doktrinu i výzbroj.

Organisace ženijního vojska neodpovídala potřebám soudobé armády a nezabezpečovala ani v nejnútnejší míře vedení bojových akcí vševojškovými svazky.

Byly vytvořeny

- čtyři ženijní brigády ve složení
 - šest ženijních praporů,
 - jeden náhradní ženijní prapor,
 - mostová souprava,
 - u 1. ženijní brigády kromě toho jeden pontonový prapor;
- jedna železniční brigáda o čtyřech železničních praporech a o jednom náhradním praporu.

Ženijní brigády byly včleněny do svazku velitelství oblasti a jednotlivé prapory byly pro součinnost s vojsky přidělovány podle potřeby.

Výcvik ženijního vojska v takových útvarech, prováděný ještě k tomu zastaralými methodami a nevhodným materiálem, přinášel jen nepatrné výsledky, ženijní vojsko zůstávalo trvale nezpůsobilé plnit úkoly ženijního zabezpečení soudobé operace. Ani reorganisace provedená roku 1947 nepřinesla podstatné zlepšení.

V oblasti materiálně technického zabezpečení ženijního vojska a armády byla situace ještě horší.

Po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou mělo nově budované ženijní vojsko jen materiál darovaný vítěznou Sovětskou armádou, materiál zanechaný Němci a nepatrné zbytky materiálu ženijního vojska předmnichovské armády.

V prvních letech po osvobození nebylo ujasněného jednotného názoru na vyzbrojení ženijního vojska. V tomto směru se projevovaly zvláště silné vlivy důstojníků příslých ze Západu, kteří současně s vojenskou doktrínou prosazovali také materiál kapitalistických armád; nepříznivě se odrážel i vliv části důstojníků vyšších z poražené buržoasie a zaujímajících nepřátelský postoj k armádě budované podle sovětského vzoru. To mělo za následek, že první tři léta po válce nebylo v otázce vybavení ženijního vojska a armády ženijním materiálem prakticky nic podniknuto. Ještě do roku 1950 zůstává materiální zabezpečení ženijního vojska na velmi nízkém stupni a naše armáda nebyla schopna řešit otázky ženijního zabezpečení soudobého boje.

Teprve po vítězství lidu nad reakcí v únoru 1948, zejména pak po IX. sjezdu Komunistické strany Československa a po účinných opatřeních strany a vlády r. 1950, nastává rázný obrat a rychlý rozvoj ženijního vojska ve všech směrech a ve všech odvětvích činnosti.

Nová organizace ženijního vojska a ženijních útvarů, vypracovaná a provedená na základě zkušeností Sovětské armády, získaných ve Veliké vlastenecké válce, zabezpečuje plně operativnost ženijních svazků a útvarů, naprostou sladěnost bojové součinnosti ženijního vojska a druhů vojsk, bojové pohotovosti a připravenosti vševojskových i vojskových svazků, do nichž jsou ženijní útvary včleněny jako jejich organické součásti. Byly organisovány speciální ženijní útvary schopné plnit zvláštní ženijní úkoly operací prováděných za nejsložitějších podmínek s použitím zbraní hromadného ničení.

K růstu velitelského sboru ženijního vojska přispělo značnou měrou vojenské školství ženijního vojska, které po překonání počátečních potíží a škodlivých vlivů západnických doktrín vyrostlo v moderní dobře organisované, materiálně plně zabezpečené a methodicky pevně řízené vojenské školy, dodávající armádě odborně vzdělané a naší lidově demokratické vlasti oddané velitele, schopné tvořivou prací připravovat ženijní jednotky, způsobilé pohotově a odborně plnit uložené bojové úkoly.

V oblasti bojové a politické přípravy byly zpracovány programy bojové přípravy podle sovětských vzorů, methodika bojové přípravy se plně rozvinula v duchu sovětských method a zabezpečuje správný výcvik a výchovu našeho ženisty k dosažení mistrovského zvládnutí složitých technických prací. Rok od roku vzrůstá počet vzorných ženistů, u útvarů se úspěšně rozvíjejí soutěže o dosažení celých vzorných jednotek a obsluh ženijní bojové techniky.

Odborná dovednost a zdatnost našich ženistů se mnohokrát výrazně projevila při obětavém plnění nejobtížnějších úkolů při zdolávání obtíží a překážek spojených s rychlou výstavbou našeho hospodářství, při stavbě mostů zničených válkou nebo živelními pohromami, při plošném odminovávání velkých ploch a pracovišť, při odstřelu starých anebo válkou zničených budov k získání stavebního materiálu, při odstřelování vysokých a skalnatých mezí, které znemožňovaly nebo ztěžovaly dobré obhospodařování velkých scelených ploch jednotlivými zemědělskými družstvy nebo státními statky, při úpravě velkých skalních masivů pro bu-

dování rozsáhlých technických děl a při mnoha jiných technických stavbách.

Zvlášť příkladné pracovní nadšení, vysokou morálku a obětavost prokázaly naše ženijní jednotky při katastrofálních povodních v r. 1952 u Kamoče na Váhu, r. 1954 na Slovensku v celém úseku Dunaje, u ohrožené Slapské přehradě a v zatopených dolech sokolovského uhelného revíru. Při takových příležitostech utužují naši ženisté nerozlučné spojení armády s pracujícím lidem a svou ukázněností, pracovním nadšením a organisovaností stávají se vzorem ostatním organisacím.

Také v oblasti materiálního zabezpečení armády ženijním materiálem a ženijní bojovou technikou došlo po opatřeních ÚV KSČ k urychlené výstavbě naší armády v roce 1950 k pronikavému zlepšení. Nastává rozhodný obrat i k urychlené výstavbě materiální základny ženijních vojsk. Nezištnou pomocí Sovětského svazu dodáváním úplné ženijní bojové techniky a výrobních licencí, vysláním sovětských odborníků a za plného využití zkušeností sovětských ženistů rozvinuly bojové a výzkumné složky naší armády i výrobního sektoru národního hospodářství intensivní a širokou tvůrčí činnost na poli vývoje a výroby ženijní bojové techniky a rychlým tempem v několika letech bylo téměř vyrovnáno počáteční zpoždění zaviněné nepřátelskými živly v armádě i v průmyslu.

V přepravních prostředcích je naše armáda vybavena dostatečným množstvím mostových souprav vyrobených našimi závody podle návrhů našich vojenských inženýrů a techniků, které plně odpovídají soudobým potřebám boje a dovolují stavbu mostů a přívozových soulodí pro přepravu nejtěžších břemen ve velmi krátkém čase.

Mohutné stroje pro zemní práce umožňují mechanisaci prací při ženijní úpravě terénu; jejich pomocí je dosahováno velikých úspor lidské práce, času a hlavně netušeného urychlení tempa bojových operací.

Díky Sovětskému svazu i našemu pracujícímu lidu máme již zemní stroje, které nahradí práci několika set pracovníků.

Pomalou prací ženistů-tesařů při zhotovování různých prvků pro stavbu mostů, úkrytů a p. nahrazují okružní, rámové a řetězové pily o velkých výkonech.

Elektrocentrály ženijního vojska jsou zdrojem energie jak pro osvětlování velitelství a štábů, zdravotnických ústavů a p., tak i pro pohon nejrůznějších zařízení armády v poli, od ženijních dřevoobráběcích strojů až po různé druhy dílen a opraven, z nichž sluší jmenovat alespoň dělostřelecké, tankové, ženijní, spojovací a týlové.

I ostatním ženijním materiálem, nepostradatelným pro vedení boje, jako jsou prostředky pro minování a odminování, pro zátarasy, pro zásobování vodou, pro maskování a různým jiným ženijním nářadím, je naše armáda vybavena v potřebném množství.

Závěr

Současná mezinárodní situace, kdy americké vládnoucí kruhy a vlády kapitalistických států, které jsou pod jejich vlivem, odmítají návrhy Sovětského svazu a zemí lidové demokracie na vyřešení všech sporných otázek mírovým jednáním a pokračují v horečném zbrojení a v přípravách na válku s použitím atomové a vodíkové zbraně, ukládá všem

složkám naší armády dokonale ovládnout způsoby vedení boje za použití těchto zbraní.

Ženijnímu vojsku jsou uloženy nové, složité a odpovědné úkoly a jeho význam při zabezpečení činnosti vojsk neobyčejně vzrostl.

Ženijní zabezpečení rozmístění vojsk ve výchozím položení k útoku vyžaduje provedení výkopů velkého rozsahu ve velmi krátké době, vybudování značného počtu odolných úkrytů pro živou sílu i bojovou techniku a výstavbu velitelských stanovišť a pozorovatelů, schopných zabezpečit velení i při nepřátelském atomovém napadení.

Vysoké tempo operace a rychlý manévř vojsk klade velké požadavky na rychlou obnovu komunikací a stavbu nových cest, zřizování průchodů prostory zamořenými bojovými radioaktivními látkami, rychlé odstranění závalů a ssutin po výbuchu atomové pumy, rychlé a rozsáhlé zatarasení směrů nepřátelských protiztečí a protiúderů, prováděných za použití atomové zbraně.

Také ostatní úkoly ženijního vojska, maskování velkých prostorů, opatrování nezávadné pitné a užitkové vody, protipožární opatření podstatně se rozšířily a vzrostly.

Zvětšený rozsah ženijních úkolů a požadavek provedení ženijních prací co možná v nejkratší době vyžadují pronikavé reorganisace a ještě vyššího stupně mechanisace a motorisace ženijních jednotek útvarů a svazků.

*

Ženijní vojsko naší lidové armády je pevně zakotveno svými kořeny v pracujícím lidu, jemuž je již povahou své práce a příbuzností svých četných úkolů přirozeně blízko. Patří k těm druhům vojsk, bez jejichž spolupráce se neobejde žádný jiný druh vojska a jehož pracovníci, neohrožení příslušníci, odváží až k sebeobětování, nechybějí při žádné bojové akci.

Tyto vlastnosti prokázali slavní ženisté nejmocnější armády světa, hrdinné Sovětské armády, naší osvoboditelky a podle jejich příkladu a vzoru také ženisté 1. čs. armádního sboru v SSSR, kteří bok po boku s nimi, v těžkých bojích s krutým a zákeřným nepřítelem ve Veliké vlastenecké válce sovětského lidu splnili čestně a obětavě uložené úkoly.

Ženijní vojsko naší lidové armády převzalo jejich bojové tradice a zkušenosti.

V tomto jubilejním roce 10. výročí osvobození naší vlasti hrdinnou Sovětskou armádou probíhá v útvarech a jednotkách ženijního vojska vlna nadšené a usilovné práce pro další všestranný růst bojové a politické přípravy a bojové pohotovosti.

Věrní lidu a lidově demokratickému zřízení, oddáni straně a vládě a našemu mocnému spojenci Sovětskému svazu, jsou příslušníci ženijního vojska prodechnuti vůlí dosáhnout takového mistrovství v ovládání svých zbraní a ženijní bojové techniky, aby byly schopni v těsné spolupráci s ostatními druhy vojsk splnit uložené bojové úkoly i v nejtěžších podmínkách soudobého boje.

